

SCIENTISTS, MADE CONTRIBUTIONS TO THE ETHNOGRAPHY OF UZBEKISTAN

Saytova I.S.

Geography teacher of School No. 11, Nukus city

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14928216>

ARTICLE INFO

Received: 19th February 2025

Accepted: 25th February 2025

Online: 26th February 2025

KEYWORDS

Ancient peoples inhabiting the territory of Uzbekistan, ethnography, peoples of Central Asia, ethnography in Uzbekistan, the Aral Sea region, the Khorezm expedition.

ABSTRACT

This article explores the lives and scholarly activities of scholars who have made significant contributions to Uzbekistan's ethnography. The works of Ahmad Donish, V. V. Bartold, S. P. Tolstov, A. A. Divayev, M. E. Masson, Yahyo Gulomov, Habibulla Boboyev, Rahmatulla Zohidov, Shavkat Rahmonov, and Ruza Balliyeva, who made significant contributions to the study of the customs, traditions, and material and spiritual culture of the Uzbek people, were analyzed. The scientific heritage of these researchers has not lost its significance even today, thanks to their works, one can deeply comprehend the historical and cultural development of the Uzbek people. The article provides general information about these scholars' contributions to Uzbekistan's ethnography and their research directions.

УЧЕНЫЕ, СПОСОБСТВОВАВШИЕ ЭТНОГРАФИИ УЗБЕКИСТАНА

Сайтова И.С.

Учитель географии школы No 11 города Нукуса

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14928216>

ARTICLE INFO

Received: 19th February 2025

Accepted: 25th February 2025

Online: 26th February 2025

KEYWORDS

Древние народы, населявшие территорию Узбекистана, этнография, народы Центральной Азии, этнография в Узбекистане, регион Приаралья, Хорезмская экспедиция.

ABSTRACT

В данной статье освещается жизнь и научная деятельность ученых, внесших огромный вклад в этнографию Узбекистана. Проанализированы работы таких исследователей, как Ахмад Дониш, В. В. Бартольд, С. П. Толстов, А. А. Диваев, М. Э. Массон, Яхё Гуломов, Хабибулла Бобоев, Рахматулла Зохилов, Шавкат Рахмонов и Руза Баллиева, которые внесли большой вклад в изучение обычаев, традиций, материальной и духовной культуры узбекского народа. Научное наследие этих исследователей не утратило своей значимости и сегодня, благодаря их трудам можно глубоко осмыслить историко-культурное развитие узбекского народа. В статье представлена общая информация о вкладе этих ученых в этнографию Узбекистана и направлениях их исследований.

ÓZBEKISTON ETNOGRAFIYASIGA HISSA QÓSHGAN OLIMLAR

Saytova I.S.

Nukus shahri 11-sonli maktab geografiya fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14928216>

ARTICLE INFO

Received: 19th February 2025

Accepted: 25th February 2025

Online: 26th February 2025

KEYWORDS

Ózbekiston hududida yashagan qadimgi xalqlar, Etnografiya, Markaziy Osiyo xalqlari, Ózbekistonda etnografiya, Orolbo'yi mintaqasi, Xorazm ekspeditsiyasi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekiston etnografiyasiga ulkan hissa qo'shgan olimlarning hayoti va ilmiy faoliyati yoritilgan. O'zbek xalqining urf-odatlarini, an'analari, moddiy va ma'naviy madaniyatini o'rganishda katta xizmat qilgan olimlar – Ahmad Donish, V. V. Bartold, S. P. Tolstov, A. A. Divayev, M. E. Masson, Yahyo G'ulomov, Habibulla Boboyev, Rahmatulla Zohidov va Shavkat Raxmonov Ruza Ballieva kabi tadqiqotchilarning ishlari tahlil qilinadi. Ushbu tadqiqotchilarning ilmiy merosi bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, ularning asarlari orqali o'zbek xalqining tarixiy-madaniy taraqqiyotini chuqur anglash mumkin. Maqolada ushbu olimlarning O'zbekiston etnografiyasiga qo'shgan hissasi va ularning tadqiqot yo'nalishlari haqida umumiy ma'lumot beriladi.

Ózbek etnografiyasi — Ózbekiston xalqlarining tarixi, urf-odatlarini, an'analari, moddiy va ma'naviy madaniyatini órganadigan ilmiy yónalishdir. Bu sohada kóplab olimlar tadqiqot olib borgan va xalqimizning turmush tarzi, qadriyatlarini, hunarmandchiligi hamda marosimlarini órganib, ilmiy asarlar yaratgan. Quyida Ózbekiston etnografiyasiga ulkan hissa qóshgan olimlarning hayoti va ilmiy faoliyati haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Ahmad Donish ózbek etnografiyasi va madaniyatshunosligining dastlabki tadqiqotchilaridan biri sifatida tanilgan. Uning asarlarida Buxoro amirligi davridagi ijtimoiy hayot, xalqning kundalik turmushi va madaniyati haqida qimmatli ma'lumotlar berilgan. U ózining "Navodir ul-vaqoye" asarida Markaziy Osiyo xalqlarining turmush tarzi, urf-odatlarini, me'moriy obidalari va ilmiy tafakkuri haqida yozgan. Ahmad Donishning asarlari keyingi etnografik tadqiqotlarga asos bólib xizmat qilgan.

Mashhur rus sharqshunos olimi Vasiliy Vladimirovich Bartold Markaziy Osiyo, jumladan, Ózbekiston hududida yashagan xalqlarning tarixi va madaniyatini chuqur órgangan. Uning "Turkistonning islomdan oldingi tarixi" va "Turkiston tarixi ocherklari" kabi asarlarida ózbek xalqining shakllanishi, urf-odatlarini va qadimiy madaniyati haqida qimmatli ma'lumotlar keltirilgan. Bartoldning ishlari nafaqat tarixshunoslik, balki etnografiya uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Sergey Pavlovich Tolstov mashhur sovet arxeologi va etnografi bólib, Xorazm vohasining qadimiy tarixi va etnografiyasini órganishga katta hissa qóshgan. U Xorazm ekspeditsiyasiga rahbarlik qilgan va qadimgi Xorazm madaniyati haqida kóplab ilmiy ishlar yaratgan. Uning tadqiqotlari orqali Ózbekiston hududida yashagan qadimgi xalqlarning hayoti, an'analari va ijtimoiy tuzilishi haqida muhim ma'lumotlar olindi.

Aleksey Aleksandrovich Divayev rus etnografi va folklorshunos bólib, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida turkiy xalqlarning madaniyati va urf-odatlarini órgangan. Uning tadqiqotlari orasida ózbek xalq og'zaki ijodi, marosimlari, an'analari va xalq tabobati haqida muhim materiallar mavjud. U Farg'ona vodiysi va Qozog'iston hududida ózbeklarning hayoti haqida qimmatli kuzatishlar olib borgan.

Mark E. Masson arxeolog, tarixchi va etnograf bólib, Ózbekistonning qadimiy va órta asrlar davridagi madaniyati haqida kóplab tadqiqotlar olib borgan. U Samarqand va Buxoro shaharlarining etnografik jihatlarini órganib, qadimiy hunarmandchilik, me'morchilik va savdo aloqalariga oid qimmatli materiallar tóplagan.

Yahyo G'ulomov Ózbekiston etnografiyasi va arxeologiyasi sohasida yetakchi olimlardan biri bólib, uning tadqiqotlari Órta Osiyo tarixini yoritishda muhim ahamiyatga ega. U Amudaryo deltasidagi qadimgi xalqlarning yashash tarzini órganib, sug'orish tizimi, qishloq xójaligi va ijtimoiy hayotga oid qimmatli ilmiy xulosalar chiqargan.

Habibulla Boboyev Ózbekistonda etnografiya va sotsiologiya fanining rivojlanishiga katta hissa qóshgan olimlardan biridir. U ózbek xalqining an'anaviy kasb-hunarlarini, hunarmandchilik turlarini va xalq san'atini órganib, kóplab ilmiy maqolalar va monografiyalar yozgan. Boboyevning tadqiqotlari orqali ózbek xalqining ijtimoiy-madaniy taraqqiyotini chuqur anglash mumkin.

Rahmatulla Zohidov ózbek xalqining madaniy merosi, urf-odatlari va qadimiy hunarmandchiligiga bag'ishlangan tadqiqotlar muallifi sifatida tanilgan. Uning ishlari ózbeklarning oilaviy hayoti, nikoh marosimlari, xalq kiyim-kechaklari va turmush tarzini órganishga qaratilgan.

Zamonaviy etnograf olimlardan biri bólgan Shavkat Raxmonov Ózbekiston xalqlarining turmush tarzi, marosimlari, xalq hunarmandchiligi va urf-odatlarini órganishda faol ilmiy ish olib borgan. Uning tadqiqotlari orqali ózbek xalqining an'analarini chuqur anglash va ularni asrab-avaylashga qaratilgan sa'y-harakatlar olib borilgan.

Qoraqalpog'iston etnografiyasi Markaziy Osiyoning boy madaniy merosi va an'analarini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. Qoraqalpoq xalqining tarixi, urf-odatlari, an'analari va turmush tarzini o'rganishda ko'plab olimlar katta hissa qo'shgan. Quyida shu yo'nalishda faoliyat yuritgan asosiy olimlar va ularning ilmiy ishlari haqida ma'lumot beriladi.

S.P. Tolstov mashhur sovet etnografi va tarixchisi bo'lib, Xorazm ekspeditsiyasi rahbari sifatida Qoraqalpoq xalqi madaniyatini chuqur o'rgangan. Uning tadqiqotlari qoraqalpoqlarning kelib chiqishi, etnik tarkibi va an'analarini o'z ichiga olgan. U "Xorazm qadimiy madaniyati" va "Orolbo'yi xalqlari tarixi" kabi asarlari orqali Qoraqalpog'istonning etnografik jihatlarini yoritgan.

T.A. Jdanko qoraqalpoq etnografiyasini o'rganishda muhim rol o'ynagan olimlardan biri. U qoraqalpoqlarning kelib chiqishi, joylashuvi va an'anaviy turmush tarziga oid ko'plab tadqiqotlar olib borgan. Uning qoraqalpoq qabilalari va urug'-aymoqlari bo'yicha ishlari hozir ham muhim manba hisoblanadi.

A.A. Arends qoraqalpoq xalq og'zaki ijodi, folklori va an'anaviy madaniyatini o'rganishda katta hissa qo'shgan. U qoraqalpoq xalq qo'shiqlari, dostonlari va afsonalarini to'plab, ularni ilmiy asosda tahlil qilgan.

X. Yusupov qoraqalpoq milliy madaniyati, urf-odatlar va turmush tarziga oid tadqiqotlari bilan tanilgan. Uning ishlari qoraqalpoq xalqining kundalik hayoti, an'anaviy kiyim-kechaklari va kasb-hunarlariga bag'ishlangan.

A.M. Muminov qoraqalpoq xalqining tarixiy shakllanish jarayoni va madaniy o'ziga xosliklarini o'rganishda katta ish olib borgan. U qoraqalpoqlarning etnik tarkibi va migratsiya jarayonlari haqida ilmiy izlanishlar olib borgan.

Ruza Ballievaning etnografiyaga qo'shgan hissasi

Ruza Ballieva Qoraqalpog'iston Respublikasining taniqli olimi bo'lib, uning ilmiy faoliyati asosan geografiya va tabiatdan foydalanish masalalariga qaratilgan. Uning "Tabiatdan foydalanishning geografik asoslari" nomli asari 2018 yilda chop etilgan bo'lib, ushbu kitobda tabiat resurslaridan foydalanishning geografik jihatlari batafsil yoritilgan.

Shuningdek, Ruza Ballieva 2001 yilda MacArthur jamg'armasidan "Orol dengizi mintaqasidagi ekologik muammolarning etnomadaniy jihatlari" mavzusidagi tadqiqoti uchun grant olgan. Ushbu tadqiqotda Orol dengizi mintaqasidagi ekologik muammolarning mahalliy aholi madaniyati va turmush tarziga ta'siri o'rganilgan.

Ruza Ballievaning ilmiy ishlari Qoraqalpog'iston va Orolbo'yi mintaqasining ekologik va etnomadaniy masalalarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, uning tadqiqotlari mintaqaning madaniy va ekologik muammolarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Shuningdek, 1960-80 yillarda o'zbek va qoraqalpoq xalqlarining etnogenezi va etnik tarixi bo'yicha faol tadqiqotlar olib borilgan. Bu davrda V.P. Alekseyev, A.A. Asqarov, O. Suxareva va T.K. Xojayev kabi olimlar muhim ishlarni amalga oshirgan. Qoraqalpoq milliy musiqasini o'rganishda filolog olimlar N. Dauqarayev, Q. Ayimbetov, I. Sag'itov va M. Nurmuxammedovlar hissasi katta bo'lgan. Ular qoraqalpoq musiqasining o'ziga xos xususiyatlarini tadqiq etganlar.

Ushbu olimlarning ishlari qoraqalpoq xalqining madaniyati, tarixi va etnografiyasini o'rganishda muhim ahamiyatga ega

Xulosa

Ózbek etnografiyasiga katta hissa qóshgan olimlarning ilmiy merosi bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega. Ularning tadqiqotlari orqali ózbek xalqining madaniyati, urf-odatlar va an'analari haqida qimmatli ma'lumotlarga ega bólishimiz mumkin. Ushbu olimlarning asarlari kelajak avlod uchun yól-yóriq bólib xizmat qiladi va milliy o'zlikni anglashga yordam beradi. Ózbek etnografiyasining rivojlanishi uchun bu ilmiy merosni yanada chuqur órganish va keng targ'ib qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Qoraqalpog'iston etnografiyasini o'rganish xalqning tarixi, madaniyati va milliy o'ziga xosligini tushunish uchun muhim hisoblanadi. Yuqorida nomlari keltirilgan olimlar va ularning tadqiqotlari Qoraqalpoq xalqi haqida qimmatli ma'lumotlar to'plashga va saqlashga yordam bergan. Ularning asarlari nafaqat ilmiy jamoatchilik, balki milliy madaniyat va tarix bilan qiziqqan har bir kishi uchun muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

References:

1. Мирзиёев Ш. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб хилқимиз билан бирга қураимиз.–Тошкент:Ўзбекистон,2017
2. Мирзиёев Ш.М.Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб,янги босқичга қўтаримиз.1-жилд.–Тошкент:Ўзбекистон,2017

3. Мирзиёев Ш. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир.–Тошкент:Ўзбекистон,2018
4. Камалов С. К. О жизни и научной деятельности Татьяны Александровны Жданко // Этническая история и традиционная культура народов Средней Азии и Казахстана. Нукус, 1989.
5. Баллиева.Р Этнокультурные особенности природопользования народов Приаралья (в конце XIX –начале XXвека) М., 2003
6. Баллиева.Р.Культурный ландшафт и традиционность природопользования //Материалы съездов географов. Ташкент. 2009
7. Баллиева.Р Каракалпакский этнос и традиционное природопользование Ташкент 2022,
8. Жданко Т.А. Очерки исторической этнографии каракалпаков. М.; Л., 1950.
9. Жданко Т.А. Каракалпаки Хорезмского оазиса // Тр. Хорезмской археолого-этнографической экспедиции. М., 1952.
10. Жданко Т.А. Основные этапы этнической истории народов Средней Азии и Казахстана // Народы Средней Азии и Казахстана. М., 1962. Т. 1 (соавт.).Каракалпаки //
11. Шонниёз К “Ўзбекларнинг Марказий Осиёнинг бошқа туркийзабон халқлари билан этник-маданий алоқалари” 1976
12. (И.Жабборов "Ўзбек халқи этнографияси", Т., 1994
13. Дониёров А. Х., Ўзбекистон этнографияси тарихидан айрим лавҳалар, Т., 2003